

DIE VOORLESER IN DIE NEDERDUITSCH HERVORMDE KERK VAN AFRIKA.

Sedert die vroegste tyd maak die christelike Kerk reeds gebruik van die voorleser. Die belangrikheid van die funksie het met die loop van die eeue gewissel totdat dit uiteindelik deur die meeste kerke afgeskaf is toe dit geblyk het dat die voorleser sy rol vervul het en sy dienste nie meer nodig was nie. Die Nederduitsch Hervormde Kerk van Afrika het die voorleser bly handhaaf en toe die nodigheid van sy dienste verdwyn het is sy pligte slegs verskraal sonder dat hy uit die erediens verdwyn het.

Aanvanklik was die voorleser se belangrikste taak om die skriflesing in die erediens te behartig, maar hierdie plig is hom in die Nederduitsch Hervormde Kerk van Afrika ontnem en in die meeste gemeentes gee hy nog slegs die voorsang op en lees die Tien Gebooie en Geloofsbelydenis voor. Indien die predikant afwesig is moet hy ook 'n preek uit 'n goedgekeurde preekbundel voorlees. In enkele gemeentes is sy pligte nog verder verminder en gee hy nog slegs die voorsang op. Die gebruik is, met die uitsondering van enkele gemeentes, dat die ouderlinge om die beurt as voorleser optree. Geen gemeente het egter meer 'n vaste voorleser wat nie 'n ouderling is nie.

Gesien die huidige toestand wat daar in die Nederduitsch Hervormde Kerk van Afrika heers doem die vraag op of die voorleser nog enige doel dien en of dit nie gewens is dat weggedoen sal word met die funksie nie. Om vas te stel wat die doel van die voorleserskap is sal dit nodig wees om die ontwikkeling wat dit deur die eeue ondergaan het kortliks na te gaan.

Die vroeë christelike Kerk het aanvanklik liturgies swaar op die sinagoge geleun ¹⁾ en is die voorleser dan ook van die sinagoge oorgeneem waar die funksie reeds 'n ingeburgerde gebruik was. Aan die begin van ons jaartelling was die gebruik in die Joodse erediens as volg:

„Das Vorlesen der Tora im Gottesdienst war nicht das Privilegium eines bestimmten Standes, etwa der Priester oder der Schriftgelehrten, sondern stand, von gewissen Ausnahmen abgesehen, prinzipiell jedermann zu; selbst Knaben (vor Volledung des 13. Lebensjahres) waren nicht ausgeschlossen. Doch war es nicht eine Person, die das Geschäft des Vorlesens aus der Tora im Gottesdienst zu versehen hatte, sondern stets mehrere, u. zwar wuchs ihre Zahl je nach der Wertschätzung des Tages. Am Sabbatnachmittag u. bei den Wochengottesdiensten (Montags u. Donnerstags) walteten Personen, an den Feiertagen 5 Personen, am Versöhnungstag

Zwischenfeiertagen des Passah — u. Laubhüttenfestes 4
Personen, an den Feiertagen 5 Personen „am Versöhnungstag
6 Personen u. an den Sabbaten 7 Personen”.²⁾

Die hoof van die sinagoge het gedurende die voorafgaande week persone gevra om die voorlesing uit die Wet of die Profete waar te neem. Dit kon egter ook gebeur dat iemand gedurende die erediens opgeroep word om te kom voorlees³⁾. In die sinagoge is die voorleser dus nie net een bepaalde persoon nie terwyl sy plig is om die skriflesing te behartig.

Die nuwe testamentiese gegewens oor die voorleser is vaag en dit is moeilik om vas te stel wat presies die gebruik was. Dit kan aangeneem word dat hier min of meer dieselfde patroon as in die sinagoge gevolg is⁴⁾. Die vraag is wie presies as voorleser in die nuwe testamentiese tyd opgetree het. Verskillende tekste, byvoorbeeld Kol. 4:16, 1 Thes. 5:27, Openb. 1:3, dui daarop dat daar reeds in hierdie tyd 'n voorleser opgetree het. Aangesien I Tim. 4:13 vir die verdere betoog nie sonder belang is nie, moet daar 'n oomblik nagegaan word wat hier aangedui word. Timotheus word aangesê om voort te gaan met voorlesing, *proseche te anagnosei*. Arndt en Gingrich verstaan hierdie gedeelte so:

... devote yourself to (public reading”⁵⁾.

Timotheus word hier beveel om die voorlesing in die erediens getrou te doen. Calvyn verstaan die gedeelte in die sin dat Timotheus beveel word om ywerig die Skrifte te ondersoek⁶⁾.

The New English Bible vertaal: „devote your attention to the public reading of the scriptures”.

Kittel se *Theologiese Woordeboek* (7) sê dat *anagnoskein* in die meeste gevalle beteken die voorlees van 'n brief of die Ou Testament in

1) H. Jonker, *Liturgische Oriëntatie*, Wageningen s.j., p. 47 vg.

2) H. L. Strack en P. Billerbeck, *Kommentar zum Neuen Testament aus Talmud und Midrash*, München 1961, T IV/1, p. 156 - 157. (Vir verdere besonderhede sien p. 157 vg.)

3) A. R. C. Leaney, *A commentary on the Gospel according to St. Luke*, London 1958, p. 118.

4) H. Jonker, *a.o.*, p. 47 vg.

5) W. F. Arndt and F. W. Gingrich, *A Greek-English Lexicon of the New Testament and other early Christian Literature*, Chicago and Cambridge 1959, p. 53.

6) John Calvin, *Commentaries on the epistles to Timothy, Titus, and Philemon*, Michigan 1959, p. 114. „He knew Timothy's diligence, and yet he recommends to him diligent reading of the Scriptures. How shall pastors teach others if they be not eager to learn? And if so great a man is advised to study to make progress from day to day, how much more do we need such an advice. Woe then to the slothfulness of those who do not pursue the oracles of the Holy Spirit by day and night, in order to learn from them how to discharge their office!”

die erediens. *Anagnosís* in I Tim. 4:13 beteken die voorlesing aan die versamelde gemeente.

Paul Glaue sê in verband met 1 Tim. 4:13:

„Ein positives Zeugnis für die gottesdienstliche Anagnose in christlichen Kreisen finden wir nun aber im 1. Timotheusbrief, dessen Entstehung . . . etwa in das erste Drittel des 2. Jahrhunderts zu setzen ist“.⁸⁾

Glaue betrek dan ook Open. 1:3 in sy bespreking en ste lin verband daarmee:

„Von dem Vorhandensein eines Amtes des Vorlesers kann in dieser Zeit noch nicht Rede sein. Dazu hat erst eine viel spätere Entwicklung erfurt. Um 100 ist die Tätigkeit des Lektors noch eien ganz freie; . . . “⁹⁾.

„Darum ist es m.E. richtiger, für jene Zeit in dem anaginoskon nicht den öffentlichen Vorleser zu sehen. Der verfasser der Apokalypse denkt bei seinen Worten nicht an die kirchlich approbierte gottesdienstliche Vorlesung, wie sie mit dem Alten Testament ublich war, . . . “¹⁰⁾.

Daar bestaan egter nie eenstemmigheid oor wat presies onder die gedeeltes te verstaan is nie.¹¹⁾ Die gegewens in die Nuwe Testament gee nie so 'n duidelike beeld dat ons vandag vir ons doeleindes daaruit 'n gevolgtrekking kan maak nie. Terwyl die gegewens in die Nuwe Testament in hierdie verband nie beslissend is nie, sal die gebruik en gewoonte van die vroeë Kerk ook nagegaan moet word.

DIE VOORLESER IN DIE VROEG-CHRISTELIKE KERK EN DIE DAAROPVOLGENDE EEUE TOT MET DIE REFORMASIE

Die voorlesing van die Heilige Skrif was in die vroegste tye van die christelike Kerk deurgaans die taak van die ouderlinge en diakens.¹²⁾ Reeds in die tyd van Tertullianus was die voorleserskap gevestig en aan 'n besondere geestelike orde opgedra. In die Afrikaanse Kerk was die lektoraat dus aan die begin van die derde eeu 'n afsonderlike bediening, ofskoon dit wil voorkom asof in dieselfde tyd die gewoonte nog geheers het dat die presbyter of die diaken by uitnemendheid die Evangelies voor-

7) G. Kittel, *Theologisches Wörterbuch zum Neuen Testament*, Stuttgart 1933, Erster Band, p. 347.

8) Paul Glaue, *Die Vorlesung heiliger Schriften im Gottesdienste*, Berlin 1907, S. 35 - 36.

9) Paul Glaue, *a.a.O.*, S. 34.

10) P. Glaue, *a.a.O.*, S. 35.

11) P. Glaue, *a.a.O.*, S. 36 - 37.

gelees het. Dit was nog in sekere gemeentes die geval toe voorlesers reeds oral aanwesig was, byvoorbeeld te Alexandrië het die aarts-diaken dit gedoen en elders het die biskoppe self op die feesdae hierdie taak verrig. ¹³⁾). Behalwe vir die voorlees van die Heilige Skrif moes die lektor ook die Boeke sorgvuldig bewaar, iets wat ten tye van die vervolging nie altyd 'n gemaklike taak was nie. In sekere gevalle moes die lektor ook die kategetiese onderrig behartig byvoorbeeld Optatus van Karthago, in die tyd van Cyprianus. ¹⁴⁾).

Die voorleserskap as 'n taak aan 'n sekere persoon opgedra en soos dit in die derde en vierde eeu bekend was in die Kerk moes in die eerste helfte van die tweede eeu ontstaan het. Gedurende d'e tweede eeu toe die oorskakeling plaasgevind het van die apostoliese na die katolieke vorm van kerkregering, het die voorleser in die amptelike hiërargie 'n plek bekleed tussen die presbyter en die diakens. ¹⁵⁾). In die sogenaamde **Apostoliese Kerkorde**, wat moontlik uit die laaste helfte van die tweede eeu stam, bepaal die derde hoofstuk dat:

„Als Lector soll Einer eingesetzt werden, nachdem er zurvor sorgfältig geprüft ist, kein Schwatzer, kein Trunkenbold noch ein Spassmacher, von guten Sitten, folgsam, von wohlwollender Gesinnung, bei den Zusammenkünften am sterrntage der erste in der Versammlung, von deutlichen Vortrag und fahig, zu klarer Darlegung, eingedenk, dass er den Platz eines Evangelisten verwaltet; denn wer das Ohr des Unwissenden erfüllt, der wird für eingeschrieben erachtet werden bei Gott.“ ¹⁶⁾).

Hierdie bogenoemde feite het Allen by Harnack oorgeneem. Harnack het met die bestudering van die vroegste christelike geskrifte en in besonder die aangehaalde **Apostoliese Kerkorde** tot die oortuiging gekom dat die opvatting wat in die meeste katolieke en protestantse handboeke te vinde is naamlik dat die voorlererskap 'n voortvloeiende uit die diakonaat is, nie geregverdig is nie, en dat daar na 'n ander verwantskap gesoek moet word. ¹⁷⁾). Uit 'n geskrif van Cornelius van Rome blyk dit dat teen die middel van die derde eeu die voorleserskap in Rome laag aangeslaan is.

¹²⁾ G. D. J. Schotel, *De Openbare Eeredienst der Nedl. Hervormde Kerk in de zestiende, zeventiende en achttiende eeuw*, Leiden 1906, p. 313.

¹³⁾ W. Moll, *Geschiedenis van het Kerkeelike Leven der christenen gedurende deze eerste eeuwen*, Leiden 1855, D.I. I, p. 229.

¹⁴⁾ W. Moll, *a.w.*, D.I.I, p. 232 en 236.

¹⁵⁾ Alexander V. G. Allen, *Christian Institutions*, Edinburgh 1898, p. 105.

¹⁶⁾ Adolf Harnack, *Die Quellen der sogenannten Apostolischen Kirchenordnung nebst einer Untersuchung über der Ursprung des Lectorats und der anderen niederen Weihen*, Leipzig 1886, in: Oscar von Gebhardt und Adolf Harnack, *Texte und Untersuchungen zur geschichte der Altchristlichen Litteratur*, Leipzig 1886, II. Band. 4 Heft., p. 17 - 19.

¹⁷⁾ A. Harnack, *a.a.O.*, S. 57 - 59.

Die Aufgabe des Lectors muss damals in Rom als eien mechanische, darum als eine niedere Dienstleistung am Heiligen gegolten haben". 18).

Daar moet egter in gedagte gehou wor ddat op kerkregtelike gebied die toestande in Rome snel ontwikkel het en daar kan aangeneem word dat op dieselfde tydstip in Karthago byvoorbeeld nog ouere instellings in swang was. Uit die briewe van Cyprianus (210-258) blyk dit dat in Karthago dieselfde geestelike rangorde as in Rome gegeld het wat die voorleser betref. 19). Aan die anderkant vind ons by Cyprianus 'n opvatting van die voorleserskap wat opvallend is. Twee uitstaande persone, naamlik Aurelius en Celerinus, is in sy tyd as voorlesers aangestel. 20). Uit 'n brief aan sy gemeente is dit duidelik dat die volgende stap na die voorleserskap die presbytersamp is. Die voorlesers en die presbyters het in noue verband met mekaar gestaan en hulle moes die presbyters bystand verleen. 21).

„Aber diese lectores doctorum audientium waren noch keine Kleriker, sodern nur clero proximi; . . . " 22).

Harnack ag dit daarom onmoontlik dat die voorleserskap uit die diakonaat voortgekom het. 23).

Die meeste persone het uit 'n geskrif van Tertullianus afgelei dat die voorleser ondergeskik was aan die diaken. Die geheelbeeld wat uit Tertullianus se geskrifte voortkom loën egter hierdie opvatting want

Tertallian hat im Klerus, wie ja alle ubrigen Stellen in seinen Schriften beweisen — nur drei ordines gekannt" 24).

naamlik biskop, presbyter en diaken. Die voorlesers het in sy tyd nog nie tot die geestelikes behoort nie maar hulle het

„ . . . erst in der Zeit zwischen Alexander Severus (C. 222) und Philippus Arabs in Carthago und Rom in den Klerus gekommen und den Diakonen als niedere Beampte angeschlosssen worden sind. Es gab aber dort um C. 200 unzweifelhaft besondere Lectoren" 25).

Die feit dat nog gedurende Cyprianus se tyd die voorlesers 'n verwantskap met die presbyters en veral die presbyteri-doctores gehad het, laat die vermoede ontstaan dat hulle diens vroeër nie 'n bloot meganiese was nie en ook nie as sulks beskou is nie. Verder vermoed Harnack ook dat

18) A. Harnack, *a.a.O.*, S. 61.

19) A. Harnack, *a.a.O.*, S. 61 - 62.

20) W. Moll, *a.w.*, D1.I, p. 230.

21) A. Harnack, *a.a.O.*, S. 62 - 63.

22) A. Harnack, *a.a.O.*, S. 63.

23) A. Harnack, *a.a.O.*, S. 64.

24) A. Harnack, *a.a.O.*, S. 66.

25) A. Harnack, *a.a.O.*, S. 67.

gesien die betrekking van die voorlesers tot die Heilige Gees, insoverre hulle die gemeente stig deur die Skrifvoorlesing, hulle ook naas die Skriflesing ook die reg tot skrifuitleg besit het. ²⁶⁾). Dit egter sal nog bewys moet word:

Der geisterfüllte Lehrer und der Prophet gaben ja auch nicht ihr Eigenes, sondern das, was der heilige Geist ihnen auf die Lippen legte". ²⁷⁾.

Daar is daarom geen wesenlike verskil tussen hulle en die lektore wat die geskrewe Woord van die Heilige Gees voorlees nie. Daar moet ook onthou word dat persone wat vlot kon lees en goed kon voordra 'n skaarse verskynsel in die tweede eeuse christengemeentes was, selfs onder die biskoppe was daar analfabete, en die voorleser daarom in hoë aansien gestaan het. ²⁸⁾. Uit 'n geskrif van Justinus ²⁹⁾ blyk dit dat daar reeds teen 150 in Rome naas die prediker 'n vaste voorleser opgetree het. Dit is egter die enigste inligting wat die westerse bronne verskaf en daarom sal die oosterse geskrifte ook nagegaan moet word.

Die gegewens uit die Ooste wat ongeveer uit die vierde eeu stam bring aan die lig dat die voorleser op daardie tydstip nie 'n belangrike posisie beklee het nie en sy posisie was ongeveer dieselfde as die in Rome. ³⁰⁾. In die *Canones ecclesiastici Apostolorum* ³¹⁾, wat moontlik uit die derde eeu dateer, is die gebed opgeteken wat uitgespreek is met die wyding van die voorleser en dit is inderdaad merkwaardig. In die gebed kom daar 'n sin voor: „Sien hom nou aan wat gewy word om u Heilige Skrifte aan u volk voor te lees, en skenk hom die Heilige Gees, die profetiese gees; U wat u kneg Esra insig gegee het om u in settinge aan u volk voor te lees, gee ook nou in antwoord op ons gebed insig aan u kneg . . . ³²⁾).

Streeter stel in hierdie verband:

„Wisdom, it is obvious, is a prime requisite, not for reading the Scripture aloud, but for expounding it". „In Syria — where, to judge from the Didache, prophets were numerous till a later date than elsewhere — the office of Reader was of a quasi-prophetic character". ³³⁾.

Dit is duidelik dat met die ontstaan van die *Canones ecclesiastici Apostolorum* die voorleser in 'n ander lig gesien is as die geval in Rome en gedurende die vierde eeu was. Harnack meen dat ons hierdie gebed in verband moet

²⁶⁾ A. Harnack, *a.a.O.*, S. 67.

²⁷⁾ A. Harnack, *a.a.O.*, S. 68.

²⁸⁾ A. Harnack, *a.a.O.*, S. 68.

²⁹⁾ A. W. F. Blunt, *The Apologies of Justin Martyr*, Cambridge 1911, I, 67, p. 100.

³⁰⁾ A. Harnack, *a.a.O.*, S. 69 - 72.

³¹⁾ VIII, 22..

³²⁾ A. Harnack, *a.a.O.*, S. 73.

³³⁾ B. H. Streeter, *The Primitive Church*, London 1929, p. 250.

bring met I Tim. 4:14: „Verwaarloos nie die genadegawe wat in jou is nie, wat jou gegee is deur die profesie met die handoplegging van die ouderlinge“. Die voorleser moes deur handoplegging tot sy diens gewy word. ³⁴⁾ Die profetiese gees sal oor die voorleser kom en God sal aan hom insig gee en hy sal soos Esra in die gemeente optree, gewy tot 'n sekere diens maar nie tot 'n amp nie. Harnack lei hiervan af: Unser Gebet stammt aus dem christlichen Alterthum oder weist doch mindestens auf dasselbe zurück. Es zeigt uns, dass der Lector einst zu den charismatischen Personen gerechnet worden ist. ³⁵⁾ In die *Canones ecclesiastici Apostolorum*, II, 28, word bepaal watter vergoeding elke geestelike uit die kerkkas moet ontvang van die lektor word bepaal: *ei de kai anagnostes esti, lambaneto kai autos moiran mian eis timon ton propheton*. In hierdie gedeelte word die diaken met Christus, die presbyter met die apostels en die voorleser met die profet vergelyk.

sic!

„Ligt hier nicht eine Reminiscenz daran vor, dass der Lector einst als ein von dem h. Geist Begabter aufgefasst worden ist“. ³⁶⁾

Harnack meen dat drie bronne naamlik die *Didaskalia*, die *Canones Hippolyti* en die *Didache*, wat ouer is as die *Canones ecclesiastici Apostolorum*, die grondslag gevorm het vir die inhoud daarvan. ³⁷⁾ Die *Didache* bevat geen inligting in verband met die voorleser nie maar die *Didaskalia* bevat omtrent dieselfde bepaling as die *Canones ecclesiastici Apostolorum*:

And if there is a Reader, let him too receive (an allowance) like the Presbyters, as ranking with the prophets. ³⁸⁾

Die voorleser word hier gesien as behorende tot die geestelikes (clerus) „aber es ist nicht ein schlechthin nothwendiges aks'oma im Klerus; der Lector kann auch fehlen“. ³⁹⁾ Die voorleser word in elk geval nie tot die *ordines minores* gereken nie maar staan op gelyk vlak met die presbyter en diaken. ⁴⁰⁾ In die *Canones Hippolyti* lees ons van die voorleser: „Qui eligitur Anagnostes, ornatus sit virtutibus diaconi, neque manus ipsi imponatur primo, sed liber evangelii ab episcopo ipsi porrigatur“, en „Etiam Anagnostae habeant festiva indumenta sicut diaconi et sacerdotes et stent in arbore et alter alterum excipiat, donec totus populus congregetur. ⁴¹⁾

Harnack merk hierby op: Hier fällt auf, dass der Lector mit den Tugenden des Diakon geschmückt sein soll und dass er nicht eigentlich geweiht werden“, en nadat hy hierdie gegewens in verband gebring het met die bo-

³⁴⁾ *Canones ecclesiastici Apostolorum*, VIII, 21.

³⁵⁾ A. Harnack, *a.a.O.*, S. 74.

³⁶⁾ A. Harnack, *a.a.O.*, S. 75.

³⁷⁾ A. Harnack, *a.a.O.*, S. 75.

³⁸⁾ E. H. Streeter, *l.c.*, p. 250.

³⁹⁾ A. Harnack, *a.a.O.*, S. 77.

⁴⁰⁾ A. Harnack, *a.a.O.*, S. 77.

⁴¹⁾ A. Harnack, *a.a.O.*, S. 78.

staande gegewens sê hy: „Erweis es sich, dass ein Diakon die Gabe des lectio besass, so konnte auch er in der Gemeinde als Lector auftreten. Lector und Diakon waren noch keine Stufen, sondern ganz disparate Functionen“. ⁴²⁾.

Volgens die reeds genoemde **Apostoliese Kerkorde** ⁴³⁾ moet die voorleser aan 'n ondersoek onderwerp word alvorens hy aangestel word en „das charakterisiert ihn als Beamten wie den Diakon“ ⁴⁴⁾.

Ook in die **Didaskalia** is die voorleserskap 'n amp maar die voorleser is nie 'n dienaar in die ware sin van die woord nie. In die **Apostoliese Kerkorde** word die lektor beskou asof hy die plek van 'n evangelis beklee, waaronder die charismatiese leraar te verstaan is. Hierdie laasgenoemde groep noem hierdie **Kerkorde** nie meer nie. Die lektor is hier nog nie 'n persoon wat 'n onbelangrike en meganiese diens verrig nie maar is 'n charismatiese leraar. ⁴⁵⁾. Hierdie **Kerkorde** verwag ook dat die voorleser *diegetikos* sal wees en „Unter *diegetikos* kan nur die *Lehrfähigkeit*, die *Fähigkeit*, die heiligen Schriften auslegen, verstanden werden,” ⁴⁶⁾. Dit is moontlik omdat die biskop hierdie taak nog nie onder alle omstandighede kon behartig nie. Die voorleser word dus hier so na aan die dokter, die vroeëre *didaskalos*, geplaas as wat geen ander bron nog gedoen het nie ⁴⁷⁾. In die derde en ook nog in die vierde eeu het die leraar self nog die voorlesing gedoen indien nodig en soms ook as lektor opgetree. Die omgekeerde is egter baie moeilik om aan te toon, en was seker hoogs seldsaam gewees. Hierdie mededeling in die **Apostoliese Kerkorde** moet so verstaan word dat in die tyd waarin die orde opgestel is, was profete en leraars aan die verdwyn en heel seldsaam terwyl aan die biskoppe nog nie in alle opsigte hulle werk toegewys was nie daar ongeletterdheid nog onder hulle voorgekom het. ⁴⁷⁾. Dit is vanselfsprekend dat die voorleser met sy lees- en voordragkennis nou in hierdie gaping in beweeg het. Dit was egter slegs 'n oorgangstoestand wat alle gemeentes nie eens beleef het nie. Hierdie toedrag van sake sou ook nie lank kon voortbestaan nie want die gebruik was dat die pligte van die *doctores* oorgegaan het op die voorganger, byvoorbeeld die presbyter, soos Justinus dit ook betuig ⁴⁸⁾.

In die tweede Clemensbrief is die oudste bekende preek opgeteken wat ongeveer uit die middel van die tweede eeu dateer. Die slot daarvan lui: *oste, adelphoi kai adelphai, meta ton theon tes aletheias anaginosko humin enteuksin eis to prosechein tois gegrammenous, hina kai eautous sosete*

⁴³⁾ A. Harnack, *a.a.O.*, S. 78.

⁴³⁾ Nóg A. Harnack, *a.a.O.*, S. 1, nóg Berthold Altaner, *Patrologie*, Freiburg, 1955, S. 42, siteer die latynse titel van die bron.

⁴⁴⁾ A. Harnack, *a.a.O.*, S. 79.

⁴⁵⁾ A. Harnack, *a.a.O.*, S. 79.

⁴⁶⁾ A. Harnack, *a.a.O.*, S. 81.

⁴⁷⁾ A. Harnack, *a.a.O.*, S. 81.

⁴⁸⁾ A. Harnack, *a.a.O.*, S. 82.

kai ton anaginoskonta en humin".⁴⁹⁾ Vroeër is vermoed dat dit 'n biskop of presbyter is wat hierdie preek opgestel en opgeteken het, maar „Unser Verfasser ist . . . kein didaskalos, sondern er ist der gemeindeflector, der aber seiner Lection eine ausgearbeitete Auslegung hat nachfolgen lassen und diese ebenfalls abliest".⁵⁰⁾ Die voorleser tree hier as prediker op maar dit is duidelik dat hy homself onderskei voel van die didaskalos. Die mededeling in die Apostoliese Kerkorde is daarom geensins te wyte aan 'n toevallige gebeurtenis of inkorrekt nie maar bevat 'n waardevolle bepaling om die vroegste liturgie reg te verstaan⁵¹⁾.

Hierdie hoë posisie wat die voorleser ingeneem het in sekere gebiede sou egter nie lank duur nie want die ontwikkeling binne die kerk het dit verhoed. Die presbyters en biskoppe het begin ontwikkel in 'n priesterstand, wat bo die gemeente gestaan het en so het alle charismata tot 'n einde gekom en is die charmatiese persone in 'n baie nederiger en ondergeskikter posisie geplaas.⁵²⁾

Ten slotte kan oor die posisie van die voorleser in die vroegste gemeentes enkele opmerkings gemaak word. Die georganiseerde gemeentes aan die einde van die apostoliese eeu het profete en leraars geken, wat die Woord moes verkondig, 'n groep oudstes wat toesig gehou het oor die lewe en karakter van die gemeente en administratiewe beamptes, episkopoi en diakonoi wat onder andere behulpsaam was by die erediens en die armversorging behartig het. Dan was daar 'n groep persone wat as „be-gaafdes" beskou is naamlik die voorlesers en die eksorsiste. Die skriflesing was 'n belangrike moment in die erediens. Die meeste gemeentelede kon nie lees nie en sommige profete en leraars wat wel kon preek kon nie die skriflesing doen nie. Gevolglik was die voorleser 'n noodsaaklikheid en het 'n belangrike posisie beklee.

„Die Kunst des Lesens und des Vortrags zum Zweck der Erbauung der Gemeinde galt als eine Gabe des h. Geistes".⁵³⁾

En in soverre die voorleser die stigting van die gemeente gedien het grens hy aan die profeet en leraar.

Gedurende die loop van die eeu ontwikkel en vind die oorskakeling na die katolieke vorm van kerkregering plaas. Die leraars en profete verdwyn al meer en meer en een man naamlik die biskop, tree al sterker na vore, ook die kollege van ouderlinge of oudstes bevind hulle na verloop van tyd ondergeskik aan die biskop. Biskoppe, presbyters en diakens het nou 'n geestelike stand teenoor die „leke" gevorm. Hierdie ontwikkeling het in die verskillende provinsies nie ewe vinnig plaasgevind nie, en het

⁴⁹⁾ A. Harnack, *a.a.O.*, S. 83.

⁵⁰⁾ A. Harnack, *a.a.O.*, S. 84.

⁵¹⁾ A. Harnack, *a.a.O.*, S. 84.

⁵²⁾ A. Harnack, *a.a.O.*, S. 80.

⁵³⁾ A. Harnack, *a.a.O.*, S. 86.

daar verskillende oorgangsvorme voorgekom ⁵⁴⁾. „Bei der Umwälzung der ursprünglichen Ordnungen im 2. Jahrhundert und dem Zurücktreten der enthusiastischen Lehrer konnte dem Lector eine hohe Zukunft werden, und in der That muss ihm eine solche in einzelnen Gemeinde des Orients zeitweilig fast sicher gewesen sein; aber schliesslich hat ihn überall die neue, episkopale Organisation der Gemeinde ausgeschlossen und tief herabgedrückt“ ⁵⁵⁾.

Teen die eerste helfte van die derde eeu was hierdie nuwe ontwikkeling byna oral voltooi. Die lektor is nog nodig in die erediens en daarom word hy behou maar hy moes sy selfstandigheid inboet en hy kom in 'n posisie ondergeskik aan die priesters en diakens te lande. So ontstaan in die tydperk tussen Alexander Severus en Philippus Arabs (222 tot 249) die *ordines minores* waarin die lektor ook gerangskik is as een van die onbelangrike dienste ⁵⁶⁾.

Enkele belangrike gegewens in verband met die voorleser is nog van belang. Met die konsilie van Sardica in 347 is 'n besluit geneem: „dat, zoo een rijke of regsgeleerde ergens tot bisschop was verkozen, een zoodanige niet zoude geordend worden, tenzij hij tevoren het ambt van lector en diaken of presbyter had bekleed . . .“ ⁵⁷⁾. Noudat die voorleserskap gevestig was en aan 'n besondere groep geestelikes opgedra is, is dit as uitmuntend geskik geag ter voorbereiding van waardige jongelinge vir die hoëre ampte ⁵⁸⁾. Hierdie praktyk moes egter veroorsaak het dat knape op baie vroeë leeftyd as voorlesers aangestel is en daarom het Justinianus bepaal dat geen jongelinge voor sy agttiende jaar die voorleserskap mag aanvaar nie ⁵⁹⁾. In Noord-Afrika was dit die gebruik dat voordat die voorleser gewy word, die biskop eers getuienis moes aflê van die persoon se geloof, sy lewenswandel en verstandelike ontwikkeling. Daarna is 'n Bybel aan hom oorhandig in die midde van die gemeente en is 'n kort vestigingsformulier uitgespreek ⁶⁰⁾. In Alexandrië moes die voorleser eers gedoop wees voordat hy aangestel kon word, hy moes ook by geleentheid van die martelaarsfeeste hulle lewens- en lydensgeskiedenis voorlees ⁶¹⁾. 'n Besondere gebruik wat tot die sesde eeu nog voortbestaan het, is dat die diaken die evangelies moes voorlees terwyl die res van die bybelboeke deur die voorleser voorgelees is ⁶²⁾.

Teen die sewende eeu was dit gebruik dat 'n persoon by die onderste trap van die hiërargie begin en dan geleidelik bevorder word tot die hoog-

54) A. Harnack, *a.a.O.*, S. 87 - 88.

55) A. Harnack, *a.a.O.*, S. 89.

56) A. Harnack, *a.a.O.*, S. 90.

57) M. Moll, *a.w.*, D1, I, p. 120.

58) G. D. J. Schotel, *a.w.*, p. 313 en J. Calvyn, *Institusie*, IV, 4, 9.

59) W. Moll, *a.w.*, D1, I, p. 230.

60) W. Moll, *a.w.*, D1, I, p. 231.

61) G. D. J. Schotel, *a.w.*, p. 313.

62) W. Moll, *a.w.*, D1, I, p. 206.

ste trap. „About the year 600 the first three minor orders were usually conferred together; boys were ordained lectors at about seven years of age, and received the other grades at intervals of several years, till they were ordained to the presbyterate at the age of forty-five”.⁶³⁾.

Adellike ouers het hulle kinders na die biskop toe gestuur om as voorlesers gewy te word en om onderrig te word vir die priesterskap.

„There are many early references to episcopal household schools, and the education afforded in them to young lectors. The education consisted normally of Latin, singing and the computus. (for reckoning the dat eof Easter). The higher branches of knowledge, the seven liberal arts, were not usually taught before the Carolingian renaissance”.⁶⁴⁾.

Hoewel die biskoppe tussen 600 tot 700 nog die onderwysing van die jongelinge self behartig het, het die plig mettergaan op die senior presbyter van die familia oorgegaan. Gedurende die sesde en sewende eeu is die senior presbyter, wat die jong voorlesers onder toesig van die biskop moes onderrig, in Gallië die scholasticus of capischola genoem. Teen die negende eeu is hy die magister scholarum genoem en teen die twaalfde eeu die kanselier. Die konsilie te Toledo in 531 het besluit:

„Of those whom the will of their parents sets free from the years of their first infancy for the clerical office, we decree that immediately they have received the tonsure they shall be handed over to the ministry of the lectors: they ought to be taught in the house of the church, in the bishop's presence, by his deputy. But when they shall have completed their eighteenth year, their wishes concerning the taking of a wife ought to be scrutinised by the bishops, in the presence of clerks and laity”.⁶⁵⁾.

Die voorlesers het by die biskop ingewoon, wat 'n huis naby die katedraal gehad het. Gregorius van Tours berig omtrent Aithorius, biskop van Lisieux:

„(he) rested upon his couch, having around his bed the many little beds of his clerks”.⁶⁶⁾.

Gedurende die negende eeu is daar bepaal dat:

„Clerks might retain their own property, or receive the stipend for some office in the church; those who had neither

⁶³⁾ Margaret Deanesly, *A History of the Medieval Church 590-1500*, London 1959, p. 206.

⁶⁴⁾ Margaret Deanesly, *l.c.*, p. 33.

⁶⁵⁾ Margaret Deanesly, *l.c.*, p. 33.

⁶⁶⁾ Margaret Deanesly, *l.c.*, p. 33.

of these means of support must receive food and clothing in the congregation, and part of the alms; rich and poor clerks must fare equally in the congregation".⁶⁷⁾.

Uit genoemde gegewens is dit reeds duidelik dat die voorlesers tot die wêreldlike geestelikes behoort het. Reeds gedurende die lewe van Gregorius die Grote (540-604), wat pous was van 590 tot 604, was die wêreldlike geestelikes al min of meer georganiseer soos die imperiale staatsdiens van die Romeine en bestaan daar iets parallel aan die romeinse *cursum honorum*. Hierdie geestelikes is die kerklike *militia* genoem. Tot en met die rang van lektor kon die lede van die biskopskool trou maar die verdere ranglys van ampte was vir 'n gehude geslote.⁶⁸⁾.

Hiermee het die voorleserskap tot 'n peil ontwikkel wat byna onveranderd sou voortduur in die katolieke Kerk tot met die Reformasie in die sestiende eeu. Die voorleser wat in die vroeg-christelike Kerk so 'n belangrike posisie beklee het moes met die loop van die tyd sy voorrangsposisie afstaan, totdat sy pligte uiteindelik vervul is deur jong seuns waarvan die ouderdom gewissel het van sewe tot agtien jaar en vir wie die voorleserskap slegs gedien het as voorbereiding vir 'n hoë amp.

DIE VOORLESER IN DIE REFORMATOERIESE EN NA-REFORMATOERIESE KERK

Die voorleser se grootste taak was om die ongeletterde volk vertrouwd te maak met die inhoud van die Bybel. Omtrent 'n uur voordat die erediens 'n aanvang geneem het, het hy met die skriflesing begin. Voordat die boekdrukkuns uitgevind is, moes die Bybel met die hand oorgeskryf word wat 'n tydrawende en duur proses was. Weinig mense wat wel kon lees en skryf kon dit bekostig om 'n Bybel aan te koop. Bybels was meestal slegs in kloosters te vinde waar die monnike dit oorgeskryf het.⁶⁹⁾ Tog was dit nie so verskriklik moeilik om 'n Bybel te bekom indien die nodige middele beskikbaar was nie want Augustinus byvoorbeeld het heel gou die Paulusbriewe bekom.⁷⁰⁾ Die groot probleem was ongeletterdheid en die hoë koste om 'n Bybel te bekom. 'n Groot ommeswaai het gekom met die uitvinding van die boekdrukkuns. Bybels was toe meer algemeen beskikbaar teen 'n lae prys. Dit is een van die belangrike redes waarom die hervorming kon stand hou en so vinnig uitbrei.

Die reformatore het die Heilige Skrif as die enige fondament van die geloof beskou en daarom is dit ook vanselfsprekend dat die skriflesing die belangrikste element in die reformatoeriese erediens sal wees. Die re-

⁶⁷⁾ Margaret Deanesly, *l.c.*, p. 57.

⁶⁸⁾ A. D. Pont, *Gregorius die Grote 590-604*, klasaantekeninge 1962.

⁶⁹⁾ C. C. de Bruin, *Die Bybel in de Middeleeuwen*, artikel in *Cultuurgeschiedenis van het Christendom*, Amsterdam 1957, D1. I, p. 669 v.g.

⁷⁰⁾ Adolf Harnack, *Bible Reading in the Early Church*, London 1912, p. 36.

formasie het weer aan die Bybel die plek gegee wat dit moet inneem in die erediens en lewe van die gelowige. Al die liturgieë van daardie tyd ruim daarom ook vir die skriflesing die nodige plek in. Wat egter opvallend is, is dat geen reformatoriese liturgie die voorleser noem by die Skriflesing nie en dit wil voorkom asof aangeneem is dat die skriflesing vanselfsprekend deur die predikant gedoen moet word. Calvyn byvoorbeeld het self die skriflesing gedoen maar mettergaan het daar 'n verandering gekom want teen die middel van die sestiende eeu was di evoorleser in die reformatoriese Kerk reeds 'n bekende figuur. Dit wil egter voorkom asof die protestantse Kerk aanvanklik half huiwerig was om voorlesers aan te stel en waar dit wel gedoen is was dit slegs bedoel as 'n tydelike maatreël.

Die ontwikkeling wat die voorleserskap in die Skotse Kerk ondergaan het dien as goeie voorbeeld om die reformatoriese visie in verband met die voorleser te verstaan. Gedurende die eerste dekades van die bestaan van die Skotse Kerk is daar gebruikgemaak van voorlesers.

„In Scotland the institution of the office arose from that same lack of qualified ministers, which necessitated the appointment of superintendents, and the reader remained at the disposal of the superintendent throughout his tenure of office”.⁷¹⁾

Die **Book of Discipline** bevat die volgende gegewens in verband met die voorlesers:

„For the Kirkis quhair no ministeris can be haid presentlie, must be appointed the most apt men, that distinctlie can read the Commoune Prayeris and the Scripturis . . . in process of tyme he that is but ane Reader may atteane to the further free, and . . . may be permitted to minister the Sacramentis”.⁷²⁾

In Basel, vanwaar John Knox moontlik hierdie gebruik oorgeneem het, en in Zürich is die werk van die voorleser slegs beskou as aanvullend by die van die predikant. In Skotland het die voorleserskap 'n dubbele doel gehad ten eerste dat die skriflesing sou voortgaan waar daar geen predikante was nie en verder „to supply likely young aspirants to the ministry with a field for theological training, until better arrangements for their instruction could be made”⁷³⁾.

Knox het hierdie praktyk moontlik van die Switserse Kerk in Basel oorgeneem, want ook daar was die doel van die voorleserskap om manne te voorsien wat bekend was met die inhoud van die Skrif om die getalle van die predikante aan te vul.⁷⁴⁾

⁷¹⁾ Janet G. Macgregor, *The Scottish Presbyterian Polity*. Edinburgh-London 1926, p. 47.

⁷²⁾ Janet G. Macgregor, *l.c.*, p. 48.

⁷³⁾ Janet G. Macgregor, *l.c.*, p. 48.

⁷⁴⁾ Janet G. Macgregor, *l.c.*, p. 48.

„The peculiarity of the office in the Scottish Church was that, in gradually supplying the early lack of ministers, readers would automatically disappear from the church polity”. 75).

Teen die einde van die sestiende eeu het die voorleserskap, soos Knox gehoop het, in onbruik geraak want toe kon die teologiese studente aan die Skotse universiteite opgelei word, en die tweede doel wat die voorleser gedien het het toe ook reeds verdwyn. In 1581 het die Skotse Algemene Kerkvergadering dan ook besluit om weg te doen met die voorleserskap en die verdere aanstelling van voorlesers is verbied. 76).

Voorlesers is dus in die Skotse Kerk aangestel toe die nodigheid daarvoor bestaan het en die voorleser is nie as 'n vanselfsprekende persoon in die erediens beskou nie. Toe hierdie nodigheid verdwyn het, het die voorleser ook verdwyn. Moontlik was dit die opvatting wat al die reformatore gehuldig het, die voorleser moes deur die behoefte opgeroep word en dan later weer saam met die behoefte verdwyn.

Dit wil voorkom asof die hervormde Kerk in Nederland aanvanklik ook die aanstelling van voorlesers as 'n tydelike maatreef beskou het. In die Acta van die Nasionale Sinode te Middelburg, 30 Mei tot 21 Junie 1581, is 'n vraag opgeteken afkomstig van Engeland en Suid-Holland naamlik: „Oft nyet goet ware lesers te stellen, daer gheen predicanten en syn”. 77). Die antwoord van die sinode hierop was: „Oft goedt waere Lesers te stellen daer gheen Predicanten syn? Is gheantwoorda, datmen niet lichtelick sal doen. Maer in plaetsen die verre gheleghen sijn vande kerkcken daer praedicatie geschiet, ende daert stichtelick can sijn, zalt gheschieden moghen, doch met voorweten en de advijs der classe”. 78). Hierdie sinode beskou die voorleser nie as 'n vasstaande gebruik nie en moes slegs aangestel word op plekke waar die predikantenood die nypendste was. Hierdie opvatting het die sinode te Emden, 4 tot 13 Oktober 1571, reeds gehuldig want in Art 41 van die Acta van die Sinode staan opgeteken: „Ministri classis tis locis in quibus ministerium verbi constitui non poterit, lectores, Seniores et Diaconos constituent, ut sic celligantur Ecclesiae”. 79). Die voorleser moes hom egter streng hou by die voorlees van die Heilige Skrif en ander stukke en mag hom nie op ander terreine begewe nie. Dit was heeltemaal in die lyn van die vroegste besluite van die Nederlandse Kerk in hierdie verband want in die Wezelse Artikels 80) wat op 3 November 1586 onderteken is: „Meminerint tamen lectores sui haud esse muneris Scripturam explicare:

75) Janet G. Macgregor, *l.c.*, p. 48.

76) Janet G. Macgregor, *l.c.*, p. 122.

77) F. L. Rutgers, *Acta van de Nederlandsche Synoden der zestiende eeuw*, Gravenhage 1889, p. 416.

78) F. L. Rutgers, *a.w.*, p. 436.

79) F. L. Rutgers, *a.w.*, p. 78.

80) Hoofstuk II, art. 30.

Quare ab omni interpretatione abstineant: ne et falcem in alienam messem immittant, et intempestuis explicationibus, ordinarium ecclesiae ritum inturbent".⁸¹⁾.

In die Nederlandse hervormde Kerk was die voorleser dus nie van die begin af 'n vaste instelling nie. Aanvanklik het ouderlinge en diakens en die predikant self die skriflesing waargeneem.⁸²⁾ Waar daar predikante was het hulle gewoonlik die skriflesing behartig maar „Al spoedig toch werd het gewoonte, dat de predikanten dit werk niet weer zelf verrichten" ⁸³⁾. Die skriflesing was nie in al die hervormde gemeentes in Nederland van die begin af gebruiklik nie.⁸⁴⁾ Te Dordrecht is die skriflesing voor die prediking eers in 1578 ingevoer. Aanvanklik is hier slegs by die Avondmaal voorgelees dog teen 1590 is daar elke Sondag uit die Skrif geles.⁸⁵⁾ In die Groninger Kerkordening van 1595 bepaal art. 28: „Op den Sondagen, voor de negen ures predige, sall een Ouderlingh in stede des Orgellijpens, een ofte twee Capittelen wt den Bijbel lesen, beth dat dat volck al tho samen kompt".⁸⁶⁾ Te Dordrecht was dit voor 1619 die gebruik dat die ouderling wat in die Groot Kerk voorgelees het vry inwoning in die „Gasthuis" geniet het.⁸⁷⁾

Aan die begin van die sewentiende eeu het dit gebruik geword om 'n vaste voorlesers aan te stel. Te Dordrecht is sedert 1619 eers voorlesers uit die gemeente benoem. „De kerkeraad beproefde ze en droeg ze met recommandatie aan burgermeesters voor, die ze verkozen. Tevnes moesten zij het ambt van ziekentroosters waarnemen en de kinderen hunne vragen over den catechismus overhooren" ⁸⁸⁾. Vir hierdie dienste het die voorlesers 'n vergoeding ontvang.⁸⁹⁾ Die skriflesing was nie die voorleser se enigste taak nie want „de voorlezing der Heilige Schrift werd opgedragen aan de voorzangers, die den toon aangaven en de leiding hadden by het psalmgezang der gemeente"⁹⁰⁾. Reeds teen die einde van die 16e eeu was daar sekere stedelike en plattelandse gemeentes waar die voorleser en voorsanger dieselfde persoon was.⁹¹⁾ Die voorlesers het vele probleme veroorsaak en met die skriflesing het dit soms nie te vlot gegaan nie. „'t Schijnt dan ook al vroeg gevoeld te zijn, dat het niet altijd stichtelijk was gewone lidmaten der gemeente tot voorlezers aan te stellen, "⁹²⁾

⁸¹⁾ F. L. Rutgers, *a.w.*, p. 19-20.

⁸²⁾ G. D. J. Schotel, *a.w.*, p. 313.

⁸³⁾ J. van Kuyk, *Het Privaatrecht*, in die serie: *Uit Onze Bloeyd*, Serie III, geen jaartal, p. 389.

⁸⁴⁾ J. van Kuyk, *a.w.*, p. 387.

⁸⁵⁾ G. D. J. Schotel, *a.w.*, p. 313 - 314.

⁸⁶⁾ J. van Kuyk, *a.w.*, p. 388.

⁸⁷⁾ G. D. J. Schotel, *a.w.*, p. 314.

⁸⁸⁾ G. D. J. Schotel, *a.w.*, p. 314.

⁸⁹⁾ G. D. J. Schotel, *a.w.*, p. 314.

⁹⁰⁾ J. van Kuyk, *a.w.*, p. 389.

⁹¹⁾ G. J. Vos, *Geschiedenis der Vaderlandsche Kerk (Van 630 tot 1842)*, Dordrecht 1888, p. 214.

⁹²⁾ J. van Kuyk, *a.w.*, p. 390.

soos in Zeeland die geval was. Die Sinode van Goes in 1620 het dan ook die wens uitgespreek „dat de studenten, die met een beurs begiftigd waren, zouden voorlezen en dit ook zouden doen zoolang zij geen beroep hadden, indien hun kerkeraad het namelijk ‚oirbair‘ achtte”.⁹³⁾ Dit is eintlik net ’n uitbreiding van wat die „Nasionale Synode”⁹⁴⁾ aanbeveel het, naamlik dat die proponente as voorlesers diens sal doen. Maar soveel proponente was daar ten enemaal nou nie en moes gemeentelede aangestel word. Op die dorpe is dit gewoonlik die skoolmeester gewees en in die tede dikwels een of ander sieketrooster of kerkiseermeester,⁹⁵⁾ Daar was egter baie klagtes in verband met die voorlesers en menigmaal wat dit ’n marteling om die skriflesing aan te hoor.⁹⁶⁾ Die kerkgangers op hulle beurt het weer gepraat wyl die voorlesing voor die erediens aan die gang was: „Men beschouwde blykbaar dezen voorlezing niet als een deel der openbare godsdienstoefening. En zoo is het nog bijna overal, waar voorlezers in dienst zijn”.⁹⁷⁾

Ook nadat die „lezend publiek” in die Kerk aansienlik groter was, is die skriflesing voor die erediens nog behou „opdat Godt shuijs geen klap-huijs sij,” soos die kerkeraad van Zwartsuis dit uitgedruk het. Die skriflesing het dus slegs die doel gehad om geluiddempend te werk op die binnekomende gemeentelede wat met mekaar loop en praat.⁹⁸⁾ Soms het dit ook gebeur dat hooggeplaaste persone as voorlesers opgetree het. In die Gereformeerde Kerk te Keizersgracht in Amsterdam het die professor in die klassieke tale van die Vrije Universiteit, prof. Wolter, as voorleser diens gedoen, en in die Westerkerk in Den Haag het oud-minister H. Bijleveld ’n ruk lank opgetree.⁹⁹⁾

Afgesien van die skriflesing voor die erediens moes die voorleser ook nog in die meeste gevalle die Tien Gebooië en die Geloofsbelydennis voorlees en die voorsang opgee en voorlees. En indien daar nie ’n predikant kon optree nie moes hy ook ’n goedgekeurde gedrukte preek voorlees.

Die voorleser in die Hervormde Kerk in Nederland was dus aanvanklik slegs bedoel om ’n tydelike figuur te wees maar met die loop van tyd het hy ’n vaste instelling geword.

DIE VOORLESER IN DIE KAAPSE KERK.

Met die volksplanting in 1652 is ook die kerklike gebruike uit Nederland na Suid-Afrika toe meegebring. So vind ons die voorleser weer in die Kaapse Kerk. Die eerste predikant aan die Kaap, ds. Johan van Arckel, het eers in 1665 daar aangekom. Tot met sy koms was dit die sieketrooster-

⁹³⁾ J. van Kuyk, *a.w.*, p. 390.

⁹⁴⁾ Die Nasionale Sinode te Dordrecht 1618-1619.

⁹⁵⁾ J. van Kuyk, *a.w.*, p. 390.

⁹⁶⁾ J. H. Gunning, JH.Z., *Onze Eredienst*, Groningen 1890, p. 42.

⁹⁷⁾ J. van Kuyk, *a.w.*, p. 390.

⁹⁸⁾ Henk de Jong, *Kerkeheren - Kerkeknechten*, Wageningen 1963, p. 28.

⁹⁹⁾ Henk de Jong, *a.w.*, p. 130.

voorleser se taak om die godsdiensoefening te lei. Indien daar 'n skip in Tafelbaai aangekom het met 'n predikant aan boord dan moes hy die sakramente bedien indien nodig. ¹⁰⁰). Die Kaapse Kerk moes dus noodgedwonge gedurende die eerste jare gebruik maak van 'n voorleser en net soos in Nederland is hierdie gebruik na die koms van predikante gehandhaaf.

In die Kaap was dit tot 1845 die gebruik dat die regering die aanstelling, verplasing, bedanking en ontslag van die voorlesers in die Kerk moes goedkeur en uit die staatskas is ook toelaes vir hulle salarisse betaal. ¹⁰¹). Die sieketrooster wat deur die Kompanjie in oorleg met die Kerk aangestel is moes ook as voorleser en voorsanger optree en by afwesigheid van die predikant ook 'n preek voorlees. ¹⁰²). Een van die reëls wat neergelê is vir die voorleser was dat hy nie die kerkplaas mag verlaat alvorens hy toestemming daartoe verkry het van die predikant nie. Boote Botes, voorleser-korter van die gemeente Swartland, het veel erge verwoes deur telkens hierdie reël te oortree. ¹⁰³). Sy voorganger Wietse Botes het in die gemeente opgetree as sieketrooster-voorleser tot 1774 ¹⁰⁴). Waar daar 'n onderwyser was het hy ook as voorleser opgetree. „Veral sedert die instelling van die sogenaamde voorleserskole van Sir John Cradock (1812) was die Swartlandse voorleser in die reël onderwyser van die dorpskool ¹⁰⁵). Daar het ook gevalle voorgekom waar die voorleser ook as voorsinger moes optree byvoorbeeld Jan Rabie in die gemeente Hanover. ¹⁰⁶). Soms was 'n gemeente genoodsaak om iemand as voorleser aan te stel wat geen ander kerklike pos beklee het nie en ook nie onderwyser was nie. ¹⁰⁷). Gedurende die 18de eeu was die rang van die voorleser heelwat hoër as die van die koster en hy is as monsieur aangespreek. ¹⁰⁸). Later het die regering beslis dat voorleser en koster dieselfde rang besit en beide aanspraak kan maak op die titel „monsieur”. ¹⁰⁹).

Die voorleser het sy amptelike werk veral in die erediens verrig. Na die tweede klokgelui het hy sy plek ingeneem by die lessenaar of knaap wat voor die kansel gestaan het. ¹¹⁰). Hy lees dan een of meer hoof-

¹⁰⁰) S. P. Engelbrecht, *Geskiedenis van die Nederduitsch Hervormde Kerk van Afrika*, Kaapstad-Pretoria 1958, p. 19 - 20.

¹⁰¹) A. P. Smit, *Gedenkboek van die Nederduitse Gereformeerde Gemeente Swartland, Tweede Eeupees (1745-1945)*, (geen plek en jaartal), p. 91.

¹⁰²) A. P. Smit, *a.w.*, p. 23 - 24.

¹⁰³) A. P. Smit, *a.w.*, p. 53.

¹⁰⁴) A. P. Smit, *a.w.*, p. 41.

¹⁰⁵) A. P. Smit, *a.w.*, p. 158.

¹⁰⁶) A. P. Smit, *Eeupeesalbum Hanover*, (geen verdere gegewens), p. 49.

¹⁰⁷) *Kwartmilleniungedenkboek van die Nederduitse Gereformeerde Gemeente Paarl*, (geen verdere gegewens), p. 294.

¹⁰⁸) A. P. Smit, *Gedenkboek van die Nederduitse Gereformeerde Gemeente Beaufort-Wes (1820-1945)*, p. 30.

¹⁰⁹) A. Moorrees, *Die Nederduitse Gereformeerde Kerk in Suid-Afrika 1652-1873* Kaapstad-Pretoria 1937, p. 68.

¹¹⁰) A. Moorrees, *a.w.*, p. 69.

stukke uit die Heilige Skrif, waaruit die predikant later sy teks sou neem, voor ¹¹¹⁾, doen die nodige aankondiging van huweliksgebooië en lees die name voor van diegene wat met bewys van lidmaatskap uit die gemeente vertrek of aangekom het. ¹¹²⁾. Dit het alles geskied nog voordat die predikant en kerkradslede binnegekom het en die eintlike diens begin het.

Baie gemeentedele het dit dan ook nie as 'n gedeelte van die erediens beskou nie en eers met die derde gelui die kerk binnegegaan. Hierdie misbruik was ongewens en die Sinode van 1842 het baie ernstig daarteen gewaarsku. „Die Sinode van 1857 het dan ook by kerkrade aanbeveel („dat de predikanten en kerkeradsleden by het voorlezen van Gods Woord tegenwoordig zijn, het zy het voorlezen door den Voorlezer, dan wel door den Predikant geschiede.” ¹¹³⁾. Met die derde gelui gee die voorlezer dan die psalm of later die gesang op wat die gemeente moet sing terwyl die predikant en kerkradslede binnekom. ¹¹⁴⁾. In sommige gemeentes was dit ook gebruik dat die voorlezer ook die Wet en die Ge-loofsbelydenis voorlees. Indien die predikant die Sondag afwesig of ongesteld was moes die voorlezer ook „oefening” hou en 'n preek uit 'n predikasieboek wat deur die predikant of ouderling goedgekeur is voorlees. Vir sy dienste het die voorlezer 'n sekere vergoeding ontvang ¹¹⁵⁾. In die gemeente Hanover was 'n sekere N. J. R. Swart sedert Julie 1858 vir 'n tyd lank voorlezer gewees. Hy verhuis egter na die Transvaalse Republiek, bestudeer teologie onder prof. Postma en word predikant van die Gereformeerde gemeente Pretoria. Hy het egter sy predikantskap neergelê toe die Transvaalse Volksraad hom die pos as Staatsekretaris aanbied. ¹¹⁶⁾.

Ordannansie nr. 7 van 8 November 1843 van sir George Napier wat die kerkordonnansie van 1804 vervang het, bevat 'n reglement van 14 artikels wat die verpligtinge van die voorlesers bepaal. ¹¹⁷⁾. Hiervolgens is dit duidelik dat die voorlezer 'n uiters afhanklike pos beklee het. Hy kon slegs optree indien die predikant hom daartoe beveel en in sekere gevalle kon die predikant verkies om van die dienste van die koster gebruik te maak en dan moes die voorlezer daarby berus. In 1845 is die staatstoelae vir die traktement van voorlesers, kosters, orreliste en kloktuiers gestaak en daarmee het die verpligting ook verdwyn om vir dergelike benoemings die goedkeuring van die goewerneur te verkry. ¹¹⁸⁾.

111) A. P. Smit, *Gedenkboek van die Nederduitse Gereformeerde Gemeente Beaufort-Wes (1820-1945)*, p. 30.

112) A. Moorrees, *a.w.*, p. 69.

113) A. P. Smit, *Gedenkboek van die Nederduitse Gereformeerde Gemeente Swartland, Tweede Eeufees 1745-1945*, p. 161.

114) A. Moorrees, *a.w.*, p. 69.

115) A. P. Smit, *Gedenkboek van die Nederduitse Gereformeerde Gemeente Beaufort-wes (1820-1945)*, p. 30.

116) A. P. Smit, *Eeufeesalbum Hanover*, p. 50-51. Vgl. oor hom ook S. P. Engelbrecht, *Thomas Francois Burgers*, Pretoria 1933, p. 103 vg.

117) *Statute Law of the Cape of Good Hope*, Cape Town 1862, p. 641-542.

118) A. Moorrees, *a.w.*, p. 669.

Reeds teen die jaar 1860 het daar verskillende stemme in die Kaapse Kerk opgegaan ten gunste daarvan dat die Skriflesing deur die predikant self gedoen sal word. In November 1873 is die gebruik dat die Skriflesing deur die voorleser gedoen sal word in die gemeente Swartland afgeskaf. Uit die kerkraadsnotule van 30 November 1873 is besluit dat die Bybellesing nou deur die predikant gedoen sal word „ . . . , gelyk het nu algemeen in onze Kerk is ingevoerd“. Die voorleser sou voortaan slegs as voorsinger, onderwyser en „klerk“ van die kerkraad optree.¹¹⁹⁾ So het die voorleser al meer in onbruik geraak totdat hy teen 1885 heeltemal uit die Kaapse Kerk verdwyn het.

DIE VOORLESER IN DIE NEDERDUITSCH HERVORMDE KERK VAN AFRIKA.

Die Voortrekkers was reeds meer as 'n jaar in Transvaal gevestig voordat op 23 Februarie 1842 die eerste kerkraad vir Potchefstroom deur die Volksraad ingestel is. Met die uitsondering van enkele kort besoeke wat Kaapse predikante aan Transvaal gebring het, was die gebied herderloos tot met die koms van ds. Dirk van der Hoff op 27 Mei 1853. Tot 1862 toe die Kerk in Transvaal 'n eie kerkwet gekry het wat deur die Kerk sowel as die Volksraad goedgekeur is¹²⁰⁾ was die kerkwet van 1842 van die Kaapse Kerk in Transvaal in gebruik vir sover dit toepasbaar en aanvaarbaar was. Die Voortrekkers het die merendeel van die gebruike van die Kaapse Kerk met hulle saamgebring en dit hier in Transvaal tot 1862 byna onveranderd uitgeleef. Dit is daarom ook nie verbasend dat die Nederduitsch Hervormde Kerk ook gebruik gemaak het van die dienste van die voorleser nie.

Gedurende die eerste jare toe daar nog nie 'n predikant in Transvaal was nie het daar 'n gewigtige taak op die voorlesers gerus want hulle moes voorgaan in die erediens. Dit was toe ook moontlik vir die voorleser om 'n vername posisie te beklee veral as ook in gedagte gehou word dat onderwystoestande in die Z.A.R. toe nog veel te wense oorgelaat het. Ook na die koms van ds. van der Hoff was die voorleser se dienste nog baie nodig want ds. van der Hoff het die hele Transvaal as arbeidsveld gehad. Hy kon gevolglik nie gereeld in al die gemeentes optree nie. Die tekort aan predikante wat die Nederduitsch Hervormde Kerk tot in die 20ste eeu nog beleef het, het verseker dat die voorleser nie in onbruik geraak het nie. In hierdie verband is dit van belang om te let op 'n bepaling wat in die Kaapse Kerkwet opgeneem is: „Het ambt van Voorleser beschouwd wordende als vereenigd met dat van Krankebesoeker en Katechi-

119) A. P. Smit, *Gedenkboek van die Nederduitse Gereformeerde Gemeente Swartland. Tweede Eeupees 1745-1945*, p. 161.

120) Die Volksraad moes ook die Kerkwet goedkeur omdat die Hervormde Kerk Staatskerk was.

seermeester, zullen zij in vacante Gemeenten, en zelfs daar waar een Leraar is, op last van denselven in die betrekking behooren werkzaam te zijn".¹²¹⁾ Daar was dus behalwe die optrede in die erediens nog ander bykomstige verpligtinge aan die voorleserskap verbonde. Dit is oorblyfselse uit die 17e eeu toe die sieketrooster as voorleser en katekiseermeester moes optree. Uit die geskiedenis van die gemeente Zoutpansberg is daar 'n goeie voorbeeld van wat die voorleser in die 19e eeu in Transvaal gedoen het. In 1868 het ds. N. J. van Warmelo wat daar predikant was 'n beroep na Heidelberg aangeneem. Cornelius van Boeschoten, wat in 1865 deur die toedoen van ds. van Warmelo na Zoutpansberg gekom het as onderwyser en wat ook as voorleser in die Kerk benoem is,¹²²⁾ het toe gereeld Sondae die godsdiensoefening in die kerkgebou waargeneem benewens die dienste wat deur ouderlinge in hulle wyke gehou is.¹²³⁾ Ons kan ook aanneem dat Van Boeschoten die katekisasie van voornemende lidmate behartig het.

In die kerkraadsnotule van die gemeente Rustenburg van 25 Junie 1854 staan opgeteken: „De afgetreden br. diaken Schutte vraagte zij(n) ontslag als Dominé, welk verzoek hem m(et) dankbetuigen zijner gedane dienste word(en) toegestaan". Diaken Booyen sou vir ses maande lank die diens as dominé op hom neem¹²⁴⁾. Meermale vind ons in die notuleboeke van daardie dae, nie alleen in die van Rustenburg nie maar ook van ander gemeentes in Transvaal en ook in die Kaapkolonie, dat iemand as dominé¹²⁵⁾ benoem is. Hierdie titel het die voorleser van die sieketrooster in die dae van die Oos Indiese Kompanje wat dominé geheet het, geërf. Hierdie dominé het in Rustenburg, in ons geld gereken, 'n jaarlikse salaris van ongeveer R24 - 30 ontvang.¹²⁶⁾

Reeds in 1835 het die Algemene Kerkvergadering aan ds. van der Hoff en ouderling Wolmarans opdrag gegee om vir die Nederduitsch Hervormde Kerk 'n eie kerkwet op te stel. Die Algemene Kerkvergadering van Desember 1855 het hierdie opdrag wat vanweë allerlei probleme nie uitgevoer kon word nie, herhaal. Met die Algemene Kerkvergadering van 22 Desember 1857 te Potchefstroom is die opgestelde kerkwet toe goedgekeur. Dit is later ook in die „Staats Courant" gepubliseer maar dit is nooit deur die Volksraad goedgekeur nie.¹²⁷⁾ In die voorwoord sê ds.

¹²¹⁾ *Schedule. Wetten en bepalingen voor het bestuur der Nederduitsch Gereformeerde Kerk in Zuid-Afrika*, art. 80.

¹²²⁾ S. P. Engelbrecht, *Die Nederduitsch Hervormde Gemeente Pietersburg (Zoutpansberg) 1852-1952*, (geen verdere gegewens), p. 47.

¹²³⁾ S. P. Engelbrecht, *a.w.*, p. 63.

¹²⁴⁾ *Kerkraadsnotule Nederduitsch Hervormde Gemeente Rustenburg*, 25 Junie 1854.

¹²⁵⁾ Tot met die koms van ds. Goddefroy is 'n predikant aangespreek as *mijnheer*, ds. Goddefroy het egter versoek dat hy as dominee aangespreek sal word. Vandaar die aanspreekvorm vir 'n predikant.

¹²⁶⁾ S. P. Engelbrecht, *Die Nederduitsch Hervormde Gemeente Rustenburg*

¹²⁷⁾ S. P. Engelbrecht, *Geskiedenis van die Nederduitsch Hervormde Kerk van Afrika*, p. 137.

van der Hoff: Deze Kerkelyke Wetten zijn geheel en al gevolgd naar de Kerkelyke Wetten der Kaap Kolonie, met eenige uitlatingen van voor onzen toestand overtollige bepalingen, en met eenige veranderingen, die wy biddend hopen dat verbeteringen zyn mogen".¹²⁸⁾ Hierdie kerkwet bevat 'n reglement vir die voorleser wat woordeliks oorgeneem is uit die Hollandse vertaling van ordonnansie nr. 7 van 1843 van die Kaap. Artikel 20/7 ver wag van die kerkraad dat „Ingeval van vacaturen van Voorlezers, Kosters en Aansprekers geschikte personen aantestellen, en ter goedkeuring aan het gouvernement voor te dragen dezulken, die traktament van het gouvernement genieten.¹²⁹⁾ Die voorlesersreglement¹³⁰⁾ bepaal dat die voorlesers lidmate van die Nederduitsch Hervormde Kerk¹³¹⁾ moet wees en dat hulle deur die meerderheid van die kerkraad aangestel word op aanbeveling van die predikant. So dikwels as wat daar in die Kerk gepreek of gekatkiseer word, moet die voorlesers die nodige skriflesing wat die predikant vereis doen en hulle moet ook voorsing. Dit is opvallend dat die voorleser hier ook as voorsinger gesien word en dat die voorsinger nie 'n aparte persoon is nie. Die voorlesers is ook verplig om op 'n bepaalde tyd in persoon by die predikant te verskyn om die nodige opdragte te ontvang, dit het die predikant vrygestaan om die koster hierdie pligte te laat verrig indien hy dit verkies en dan moes die voorleser daarby berus. Met die tweede gelui moes die voorlesers op hulle pos wees om met die Skriflesing te begin sodra daar toehoorders was. Indien die predikant afwesig of siek was moes hulle die Sondag 'n preek en formuliergebed voorlees volgens opgaaf van die predikant of een van die ouderlinge. Die voorlesers moes sorg dra dat wanneer hulle siek was 'n ander deur die predikant goedgekeurde persoon aangestel word om die voorlesing te doen. Voordat hulle hulle dienste kon staak moes die voorlesers eers die kerkraad drie maande vantevore daarvan in kennis stel terwyl dit die kerkraad vrygestaan het om enige voorleser, wat nie sy pligte na behore uitvoer nie, te skors. 'n Eienaardige bepaling is: De voorlezers zullen de stad of het dorp niet mogen verlaten, zonder daartoe bekomen verlof van den Predikant of in vacante gemcenten van een der ouderlingen". Die kerkraad kon hierdie regulasies vermeerder indien nodig. Tenslotte moes die voorlesers hulle tot troue nakoming van hierdie reglement verbind deur dit te onderteken.

Volgens hierdie reglement het die voorleser 'n uiters ondergeëkikte en meganiese plig gehad. Hy was totaal van die predikant of ouderlinge afhanklik en kon geen eie inisiatief aan die dag lê nie. Tog het die voorleser 'n belangrike funksie verrig veral toe daar nog nie voldoende

¹²⁸⁾ *S.A. Argiefstukke Transvaal No. 3. Notules van die Volksraad van Suid-Afrikaanse Republiek, 1854-1858*, p. 557.

¹²⁹⁾ *Genoemde Argiefstukke*, p. 562.

¹³⁰⁾ *Genoemde Argiefstukke*, p. 567 - 567.

¹³¹⁾ Ds. van der Hoff net toe nog die naam Gereformeerde Kerk gebruik.

predikante in Transvaal was nie.

Alhoewel daar nie veel ander gegewens beskikbaar is nie kan ons aanneem dat hierdie reglement die posisie van die voorleser skets soos dit inderdaad was. En waar daar wel praktyke was wat hiermee in stryd was, sou hierdie reglement 'n normerende uitwerking geha dhet, want alhoewel die kerkwet nooit deur die Volksraad goedgekeur is nie het dit tog gesag gedra en het groot invloed uitgeoefen omdat dit amptelik deur die Algemene Kerkvergadering goedgekeur is. Die gedagte dat hierdie reglement tog die werklike situasie in die Kerk weerspieël word nog verder versterk deur die feit dat die Transvaalse Kerk op hierdie tydstip afwysend gestaan het teenoor alle vreemde gebruike. Hierdie reglement is sonder wysiging of dat dit geskrap is, goedgekeur wat aantoon dat die gebruik soos dit van die Kaapkolonie af saamgebring is onaangeroerd voorgesit is.

In 1862 is daar 'n nuwe kerkwet aanvaar wat deur die Kommissie van die Algemene Kerkvergadering opgestel is en wat ook deur die Volksraad goedgekeur is. In hierdie kerkwet word daar slegs aan die Kerkraad opgedra dat hulle „De aanstelling met instruksies, de schorsing en het ontslag van voorlezers en kosteren” moet behartig.¹³²⁾ Daarin vind ons geen verdere bepalinge van wat daar van die voorlezers verwag word nie. Hierdie enkele opdrag aan die kerkraad om voorlezers aan te stel, van instruksies te voorsien, te skors en te ontslaan is dwarsdeur gehandhaaf tot met die kerkwet van 1951. In die kerkwet van 1951 staan slegs dat die kerkraad die taak het „om die scribe, kassier, orrelis, voorleser en koster aan te stel . . .”. Omdat daar sedert 1862 geen reglement vir voorlezers in die kerkwet opgeneem is nie en die voorlezers hulle pligte uit die voortdurende gewoonte moes aflei, is die moontlikheid geskep dat die voorleserskap heeltemal kon verskraal en eintlik nog net in weinige opsigte 'n doel dien, sonder dat van die gebruik afgesien is. Die voorleser in die Nederduitsch Hervormde Kerk van Afrika bestaan nog net by usansie en die oorspronklik karakter van die voorleserskap het reeds byna heeltemal verdwyn.

Oorspronklik moes die voorleser die skriflesing behartig, enersyds indien daar nie 'n predikant beskikbaar is nie en andersyds om die predikant se taak te verlig daar die eredienste tot twee uur lank geduur het. Dat die voorleser wel die Skriflesing behartig het, blyk daaruit dat die gemeente Rustenburg in 1855 aan die voorleser wat ook as koster opgetree het, die reg gegee het om iemand teen vergoeding van ongeveer 10 sent per Sondag te huur om die klok te lui. Hyself kon dit nie doen nie want voordat die laaste gelui gegaan het moes hy al in die kerk wees om te

¹³²⁾ *Reglementen voor de Nederduitsch Hervormde Kerk in de Zuid-Afrikaansche Republiek, Algemeene Bepalingen, Derd. Afdeling, Art. 13.8.*

laat sing en die Skriflesing te doen. ¹³³). Die Skriflesing is hiervolgens netsoos die geval in die Kaap was voor die begin van die erediens gedoen. Hierdie plig moes die voorleser later aan die predikant afstaan en daarmee is hy ook van sy vernaamstee plig beroof. Sedert 1850 was daar 'n sterk gevoel in die Kaapse Kerk om die skriflesing aan die predikant op te dra en wat dan ook sedert 1860 in sekere gemeentes die geval was. Moontlik het hierdie gedagte ook in die Transvaalse Kerk posgevat en was dit die oorsaak dat die voorleser die skriflesing aan die predikant moes afstaan. Hiermee is die skriflesing dan ook van voor die erediens verskuif na binne die erediens.

In die meeste gemeentes het die plaaslike onderwyser as voorleser opgetree maar indien dit nie moontlik was nie is dit deur iemand anders gedoen byvoorbeeld 'n diaken soos dit ongeveer 1854 die geval in Rustenburg was toe diaken Schutte as voorleser opgetree het. ¹³⁴).

Met die loop van jare egter het dit gebruik geword om 'n ouderling met hierdie plig te belas. Die Kerkalmanakke van 1907 - 1928 bevat geen gegewens wie as voorlesers opgetree het nie. Eers sedert 1929 toe prof. S. P. Engelbrecht hoofredakteur geword het, word hierdie gegewens verstrek. In 1929 het in die meeste gemeentes 'n spesifieke ouderling as voorleser opgetree terwyl in die gemeentes Krugersdorp, Groot Marico, Messina en Koedoesrand die voorleser nie 'n lid van die kerkraad was nie. In die gemeente Waterberg het een van die ouderlinge voorgelees. Vanaf 1935 is die voorleser in Krugersdorp ook 'n ouderling. Uit die gegewens in die Almanak van 1940 blyk dit dat in ongeveer die helfte van die gemeentes van die Nederduitsch Hervormde Kerk van Afrika dit die gebruik was dat een van die ouderlinge voorlees. In die ander gemeentes lees 'n spesifieke ouderling of ouderlinge voor en net die gemeente Dullstroom het 'n voorleser gehad wat nie 'n lid van die kerkraad is nie. In 1950 was dit dwarsdeur die Kerk gebruik dat die ouderlinge voorlees, om die beurt of 'n bepaalde ouderling(e). Volgens die gegewens van 1963 lees die ouderlinge om die beurt voor in al die gemeentes behalwe dertien gemeentes waar 'n bepaalde ouderling(e) die taak verrig. Die gemeente Klerksdorp het geen voorleser meer nie en dit wil voorkom asof dieselfde die geval is in die gemeentes Kaapstad en Swellendam.

Hierdie gegewens toon duidelik aan dat die ouderlinge die gedeelte van sy pligte wat die predikant nie oorgeneem het nie by die voorleser afgeneem het en met die loop van tyd is dit as 'n plig van die ouderlinge beskou. Al wat die ouderling wat as voorleser optree nog doen is om die voorsang op te gee en dan die Wet en Geloofsbelofenis voor te lees.

¹³³) S. P. Engelbrecht, *Die Nederduitsch Hervormde Gemeente Rustenburg 1850 - 1950*, p. 28.

¹³⁴) *Kerkradsnotule, Nederduitsch Hervormde Gemeente Rustenburg*, 25 Junie 1854.

Die afkondigings en die skriflesing doen die predikant. Hierdie pligte het die ouderlinge van buite af die presbyteraat ingedra want sedert die Reformasie was dit nog nooit as plig van die ouderling beskou om as voorleser op te tree nie. Dit is iets wat slegs deur die loop van tyd tot gewoonte in die Nederduitsch Hervormde Kerk van Afrika geword het.

Die voorleserskap in die Nederduitsch Hervormde Kerk van Afrika bestaan slegs nog as 'n voortdurende gewoonte wat gehandhaaf word. Die oorspronklike doel van die voorleserskap was om die persone wat nie by magte was om self die Bybel te lees nie met die inhoud van die Bybel bekend te maak. Daarom het die Skriflesing ook voor die begin van die erediens plaasgevind. Hierdie doel het reeds verdwyn. Dan het die voorleser ook opgetree om die predikant se taak te verlig vanweë die uitermate lang dienste. Hierdie doel is ook iets van die verlede. In vakante gemeentes is dit nie die voorleser nie maar die ouderling wat die diens dan lei en dan ook nie in sy hoedanigheid as voorleser nie, want hy hou dan 'n ouderlingsdiens en nie 'n voorlesersdiens nie. Verder is dit nie nodig om 'n voorleser aan te stel om die voorsang op te gee nie 'n ouderling kan dit doen en dan gaan sit, of die kerkraad kan inkom sonder dat daar gesing word of die kerkraad kan alleen 'n psalm of gesang sing terwyl hulle inkom. Hierdie feite laat die vraag ontstaan waarom die voorleser nie uit die erediens verdwyn het nog voordat die buitsverdeling tussen predikant en ouderling plaasgevind het nie. 'n Verdere feit wat 'n vraag in hierdie rigting laat stel is die feit dat die reformatoriese Kerk afwysend gestaan het teenoor die voorleser en hom slegs wou gebruik waar dit heeltemal onmoontlik was om andersins 'n erediens by te woon en dan is dit beskou as 'n maatreël wat slegs sou geld totdat daar genoegsaam predikante beskikbaar was soos dit die geval in Skotland was.

Die tyd het die voorleser as aparte aanstelling van 'n spesifieke persoon deur die kerkraad laat verdwyn. Daarop het die predikant 'n deel van die funksie van die voorleser oorgeneem en die ander deel is aan die presbyteraat toegewys. Hierdie funksie het die presbyteraat toegeval nadat die voorleser verdwyn het. En hierdie gebeure het die voorleserskap tot iets gemaak wat slegs by usansie bestaan en geen ander reg tot voortbestaan meer het nie.¹³⁵). Die bewoording van die huidige kerkwet van die Nederduitsch Hervormde Kerk van Afrika in die verband is ook verouderd want die kerkraad hoef nie meer 'n voorleser aan te stel nie maar moet slegs een van die ouderlinge vra om voor te lees.

— J. J. P. MÜLLER

¹³⁵) P. S. Dreyer, *Brandwagte van God*, Krugersdorp 1956, p. 30, pleit vir die behoud van die gebruik dat die ouderling as voorleser optree en ook vir die behoud van die voorleserskap.